

WSPIERANIE DZIAŁALNOŚCI GRUP PRODUCENTÓW ROLNYCH W POLSKIEJ POLITYCE ROLNEJ

Grzegorz Spychalski

Akademia Rolnicza w Szczecinie

Streszczenie. W artykule przedstawiono zakres i formy wspierania działalności grup producentów rolnych po 2001 r. realizowane z budżetu krajowego i unijnego. W pierwszej części omówiono zasady pomocy finansowej dla grup tworzonych przed akcesją Polski do UE. Przedstawiono liczbę i strukturę podmiotów objętych wsparciem z podziałem na województwa i sektory produkcji rolniczej. W części drugiej skoncentrowano się na mechanizmie finansowania działalności grup zgodnie z Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanym ze środków budżetu unijnego. Przedstawiono dynamikę liczebności grup w latach 2004–2006, jak i strukturę beneficjentów w ujęciu regionalnym i sektorowym. Podsumowanie zawiera konkluzje poznawcze i praktyczne.

Słowa kluczowe: grupy producentów, polityka rolna, mechanizmy wsparcia

WSTĘP

W Polsce po 1990 r. doszło do rozpadu dotychczasowych relacji ekonomicznych także w sektorze gospodarki żywnościowej. W miejsce likwidowanych spółdzielni integrujących łańcuch żywnościowy nie wytworzyły się inne organizacje gwarantujące zbyt podstawowych produktów rolnych. Słabe ekonomicznie i rozdrobnione gospodarstwa rolne stały w obliczu podstawowego problemu rynkowego – konieczności budowy kanałów dystrybucyjnych [Lemanowicz 2005]. Ich tworzenie zwykle wiąże się z procesami integracji, w kompleksie gospodarki żywnościowej przyjmującymi charakter:

- pionowy, czyli powiązania następujących po sobie faz produkcji i dystrybucji, oraz
- poziomy, polegający na łączeniu ze sobą organizacji gospodarczych funkcjonujących w tej samej fazie produkcji lub dystrybucji [Małysz 1996].

Najbardziej rozpowszechnionym rodzajem integracji pionowej są długoterminowe umowy kontraktacyjne, regulujące ceny, zasady wymiany towarowej i zobowiązania finansowe obu stron transakcji.

Z kolei dla wzmocnienia pozycji konkurencyjnej rolników niezbędna jest integracja pozioma w fazie wytworzenia surowców pochodzenia rolniczego. Można ją przeprowadzić drogą tworzenia grup producentów lub grup marketingowych. Ich istotą jest scalanie części zasobów gospodarczych gospodarstw dla wdrożenia orientacji marketingowej, czyli dostosowania struktury produkcji do potrzeb kluczowych odbiorców towaru lub usługi.

Aby procesy integracji poziomej przebiegały szybciej i sprawniej, polska polityka rolna wspiera tworzenie i rozwój grup producentów zarówno przez ułatwienia prawno-organizacyjne, jak i przez bezpośrednie transfery finansowe w programach budżetu krajowego i unijnego. Przedstawienie zakresu i form wsparcia finansowego grup producentów w latach 2002–2006 jest celem niniejszego opracowania. Należy zaznaczyć, że nie dotyczy ono grup i organizacji producentów wstępnie uznanych lub uznanych, funkcjonujących w ramach rynku owoców i warzyw. Bazą analiz empirycznych artykułu są dane źródłowe Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która instytucjonalnie realizuje politykę wspomagania integracji poziomej w rolnictwie polskim.

FINANSOWANIE GRUP PRODUCENTÓW PRZED AKCESJĄ DO UE

Podstawą prawną wsparcia grup producentów rolnych jest ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach (DzU nr 88, poz. 983 z późniejszymi zmianami). Jej celem było ułatwienie procesów integracji poziomej, skoncentrowanie podaży jednolitego surowca rolnego i organizacja nowoczesnego rynku produktów rolnych w obliczu wymogów Unii Europejskiej. Według tej regulacji prawnej, grupa producentów rolnych to wybrana przez jej członków forma organizacyjna, która wprowadza na rynek wytworzone w gospodarstwach jej członków surowce rolnicze. Członkami grupy mogą być osoby fizyczne lub prawne, prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub działalność w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej. Grupa musi posiadać osobowość prawną według jednej z czterech form organizacyjnych (tab. 1).

Grupę tworzą producenci jednego lub grupy produktów i żaden z nich nie może posiadać więcej niż 20% głosów lub udziałów w całym majątku. Istotnym warunkiem działania grupy jest to, że przychody ze sprzedaży produktów wytworzonych w gospodarstwie członków powinny stanowić więcej niż połowę przychodów grupy ze sprzedaży produktów, dla których została ona utworzona.

Wykaz produktów i grup produktów, dla których mogą być zawiązywane grupy producentów, zawiera załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 3 lutego 2005 r. w sprawie wykazu produktów i grup produktów, dla których mogą być utworzone grupy producentów rolnych, minimalnej rocznej wielkości produkcji towarowej oraz minimalnej liczby członków grupy producentów rolnych [DzU z 2005 r., nr 30, poz. 258]. W rozporządzeniu precyzuje się sektory produkcji rolnej, takie jak: trzoda chlewna, mleko, ziarno zbóż, buraki cukrowe, żywiec wołowy itp., określa się minimalną liczbę członków grupy – 5 osób (dla tytoniu 50, dla szyszek chmielowych 7), a także z podziałem na trzy grupy województw wyznacza się minimalne wielkości produkcji towarowej.

Tabela 1. Porównanie różnych form organizowania się producentów
Table 1. Comparing of different forms of producers organisations

Wyszczególnienie	Spółdzielnia	Spółka z o.o.	Zrzeszenie	Stowarzyszenie
Podstawa prawna	Ustawa z dnia 16.09.1982 r. „Prawo spółdzielcze”	Ustawa z dnia 15.09.2000 r. „Kodeks spółek handlowych”	Ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników z dnia 08.10.1982 r.	Ustawa z dnia 07.04.1989 r. „Prawo o stowarzyszeniach”
Charakter organizacji	Gospodarczy i społeczny	Dowolny – <i>gospodarczy*</i>	Spółeczno-zawodowy i gospodarczy	Spółeczny i gospodarczy – zysk tylko na cele statutowe
Członkowie organizacji	<i>Osoby fizyczne i prawne</i>	Osoby fizyczne i prawne	Osoby fizyczne	Osoby fizyczne
Liczba członków założycieli	Co najmniej 10 osób	Co najmniej 1 osoba	Co najmniej 10 osób fizycznych	Co najmniej 15 osób fizycznych
Forma zaangażowania finansowego	Udział	Udział	Składki członkowskie	Składki członkowskie
Udział w podejmowaniu decyzji	Równy dla wszystkich członków – <i>nie więcej niż 20% na członka</i>	Zależy od liczby udziałów – <i>nie więcej niż 20% na członka</i>	Równy dla wszystkich członków – <i>nie więcej niż 20% na członka</i>	Równy dla wszystkich członków – <i>nie więcej niż 20% na członka</i>
Rejestracja	Krajowy Rejestr Sądowy, Krajowy Rejestr Przedsiębiorców	Krajowy Rejestr Sądowy, Krajowy Rejestr Przedsiębiorców	Krajowy Rejestr Sądowy, Krajowy Rejestr Przedsiębiorców, Rejestr Stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej	Krajowy Rejestr Sądowy, Krajowy Rejestr Przedsiębiorców, Rejestr Stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej

*Tekst pisany kursywą – wymaga odnośnych ustaw.

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2007.

Source: Ministry of Agriculture and Rural Development, Warsaw 2007.

Warunkiem koniecznym uzyskania wsparcia z budżetu krajowego było zarejestrowanie grupy przez odpowiedniego wojewodę do 30 kwietnia 2004 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa po złożeniu wniosku o pomoc z załącznikami (wyciąg z KRS, oświadczenie o planie sprzedaży i wydatków, wpis do rejestru grup, plan działania na dany rok zgodny z planem wieloletnim) udziela pomocy przez 5 lat od daty wydania decyzji o spełnieniu przepisów ustawy. Pomoc ta wynosi równowartość 5% w pierwszym roku, 4% w drugim, 3% w trzecim, 2% w czwartym i 1% w piątym roku udokumentowanych rocznych przychodów netto ze sprzedaży produktów, z uwagi na które grupa została utworzona. Kwota jest ograniczona do kosztu założenia grupy i jej rocznego wydatku na działalność administracyjną, a ponadto nie może być wyższa od 80-krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce (w 1. roku).

Faktyczna kwota pomocy określona jest w ciągu 45 dni po złożeniu wniosku (termin upływa 30 września każdego roku po zatwierdzeniu planu finansowego Agencji na

następny rok kalendarzowy). Grupa otrzymuje informację o przyznanej pomocy finansowej a następnie dwa miesiące po zakończeniu danego roku działalności składa wniosek o płatność uzupełniony dokumentacją finansową zrealizowanych wydatków. ARiMR rozpoczęła udzielanie pomocy finansowej w ramach budżetu krajowego od 2002 r. W tym okresie 31 grup producentów rolnych spełniło kryteria wsparcia i otrzymało pomoc. W tej liczbie były także grupy producentów owoców i warzyw niewyłączone do 1 maja 2004 r. z tej formy zasilania. Pomoc finansowa objęła 61 podmiotów w różnych grupach produktów na łączną kwotę 12,708 mln zł, co nie satysfakcjonowało kierownictwa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Od 2004 r. obserwuje się stopniowy spadek liczby grup ubiegających się o wsparcie z budżetu krajowego, gdyż pojawia się nowy instrument pomocy: Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich finansowany już z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. W jego ramach zostaje wdrożony mechanizm wsparcia grup producentów rolnych.

Jako że wsparcie krajowe jest wieloletnie, jeszcze w 2006 r. 44 grupy korzystały z pomocy finansowej przedakcesyjnej.

Najmniej grup powstało w Polsce północnej, gdzie skala działalności rolniczej jest największa, a najwięcej w Polsce środkowej i południowej dla zwiększenia siły marketingowej drobnych producentów.

WSPARCIE GRUP PRODUCENTÓW W PLANIE ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

Pomoc finansową w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich mogą uzyskać grupy producentów rolnych wpisane do rejestru grup prowadzonego przez marszałka województwa właściwego dla miejsca siedziby grupy, które zostały zarejestrowane od 1 maja 2004 r. do 31 grudnia 2006 r. na mocy ustawy o grupach producentów rolnych. Zgodnie z założeniami Planu, chodzi o polepszenie kondycji gospodarstw rolnych i wzrost ich konkurencyjności w warunkach rozwoju obszarów wiejskich w kontekście społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Plan jest spójny z programem strukturalnym SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Tworzenie grupy ma na celu:

- dostosowanie produkcji rolnej do warunków rynkowych,
- poprawę efektywności gospodarowania,
- planowanie produkcji ze szczególnym uwzględnieniem jej ilości i jakości,
- koncentrację podaży oraz organizowanie sprzedaży produktów rolnych,
- ochronę środowiska naturalnego.

Ogółem w Planie na wsparcie grup producentów przewidziano budżet 17,4 mln EUR, z czego 13,86 mln EUR pochodzi ze środków Unii Europejskiej (tab. 2).

Beneficjenci tej pomocy muszą spełniać kryteria prowadzenia działalności w formie spółdzielni, spółki, zrzeszenia lub stowarzyszenia, działając na podstawie statutu lub umowy, w której powinny znaleźć się postanowienia dotyczące:

- zaopatrzenia członków grupy w środki do produkcji,
- zasad wspólnego użytkowania sprzętu rolniczego,
- promocji produktów lub grupy produktów wprowadzonych do obrotu,
- przechowywania, konfekcjonowania i standaryzacji produktów lub grupy produktów.

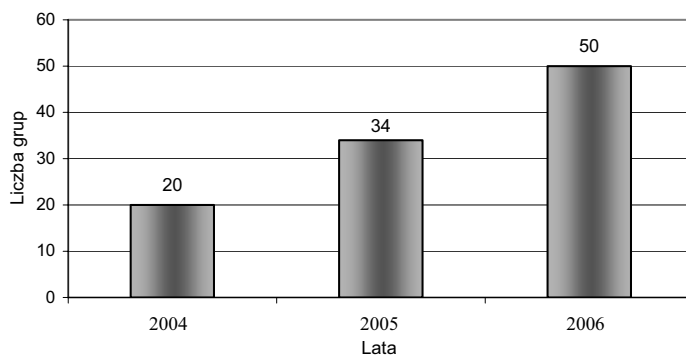
Tabela 2. Budżet Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich
Table 2. Plan of Rural Development budget

Wyszczególnienie	Wydatki publiczne w okresie programowania 2004–2006 [w mln euro]	
	ogółem	w tym wkład UE
Renty strukturalne	534,88	427,904
Wspieranie gospodarstw niskotowarowych	293,10	234,40
Wspieranie działalności rolniczej na obszarach ONW	905,00	723,96
Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawa dobrostanu zwierząt	218,90	175,03
Zalesienie gruntów rolnych	91,70	73,32
Grupy producentów rolnych	17,40	13,86
Dostosowanie gospodarstw do standardów UE	687,00	549,53
Pomoc techniczna	22,00	17,50
Uzupełnienie płatności bezpośrednich	682,42	545,896
Projekty zatwierdzone w ramach Rozporządzenia (KE) nr 1268/1999	140,00	105,00
Razem	3 924,40	2 866,40

Źródło: Materiały wewnętrzne ARiMR, Warszawa 2007.

Source: Internal materials of ARMA, Warsaw 2007.

W latach 2004–2006 zarejestrowano 104 grupy zrzeszające ponad 4 tysiące producentów rolnych. Liczba członków w grupie waha się od 5 do 490 (rys. 1).

Rys. 1. Liczba zarejestrowanych grup w latach 2004–2006

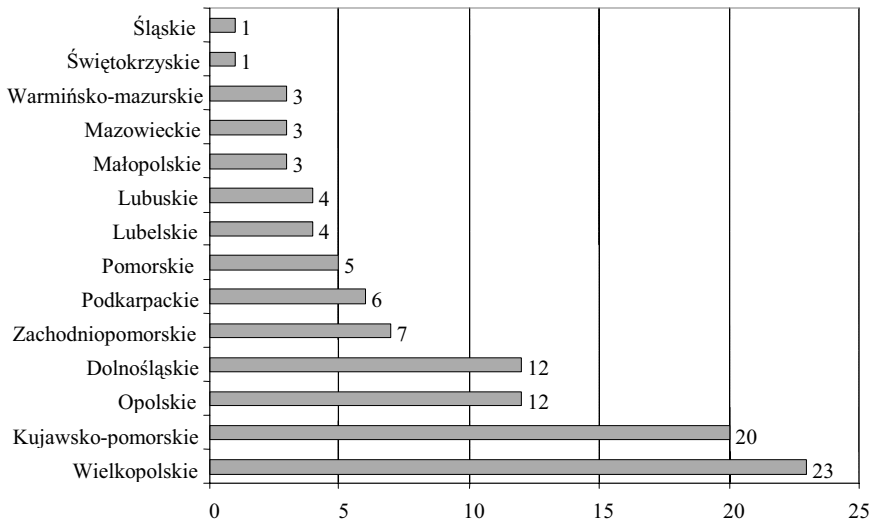
Fig. 1. Number of registered producers groups in 2004–2006

Źródło: Materiały wewnętrzne ARiMR, Warszawa 2007.

Source: Internal materials of ARMA, Warsaw 2007.

Analiza rozkładu przestrzennego zarejestrowanych grup wskazuje, iż większą aktywność w ich tworzeniu wykazują rolnicy województw wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego, dolnośląskiego i opolskiego w stosunku do województw śląskiego czy świętokrzyskiego (rys. 2).

W przypadku kryterium branżowego zdecydowanie przeważają producenci trzody chlewnej i zbóż oraz roślin oleistych, a mniejsze zainteresowanie integracją poziomą wykazują producenci ziemniaków czy buraków cukrowych (rys. 3).

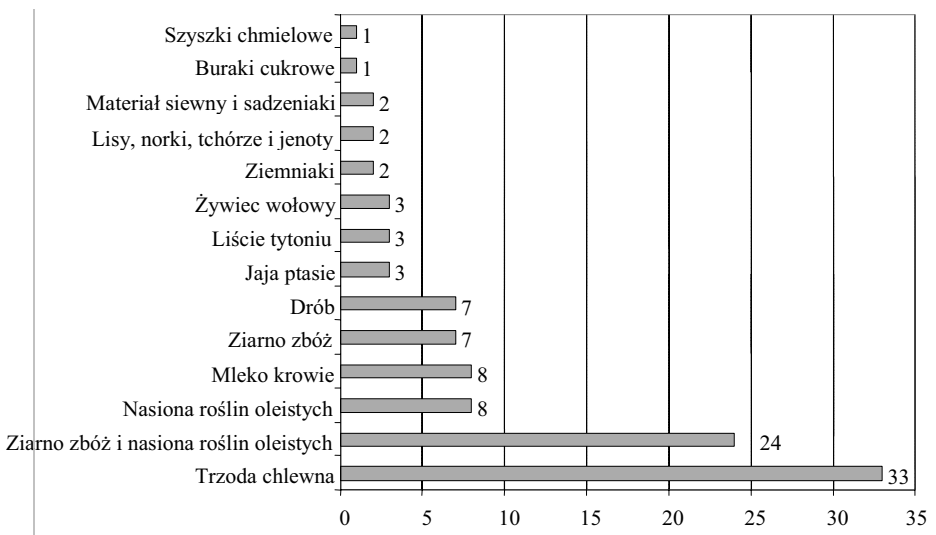

Rys. 2. Liczba grup w województwach

Fig. 2. Number of the groups in regions

Źródło: Materiały wewnętrzne ARiMR, Warszawa 2007.

Source: Internal materials of ARMA, Warsaw 2007.

Rys. 3. Liczba grup w ramach produktów

Fig. 3. Number of the groups in the products

Źródło: Materiały wewnętrzne ARiMR, Warszawa 2007.

Source: Internal materials of ARMA, Warsaw 2007.

Wysokość pomocy dla grup jest obliczana na podstawie rocznej wartości netto produkcji sprzedanej, która została wytworzona w gospodarstwach członków grupy i wynosi:

- a) 5%, 5%, 4%, 3% i 2% wartości produkcji do sumy 1 mln EUR sprzedaży, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku, oraz
- b) 2,5%, 2,5%, 2%, 1,5% i 1,5% wartości produkcji powyżej 1 mln EUR sprzedaży, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku (np. wartość produktów sprzedanych stanowi 1 200 000 € – należna pomoc wynosi 5% z 1 000 000 EUR i 2,5% z 200 000 EUR; w 1. roku przyznana kwota wsparcia wynosi 55 000 €).

Grupy producentów mogą otrzymać wsparcie tylko jeden raz w ciągu swojej działalności niezależnie od tego, czy źródłem tej pomocy ma być budżet krajowy czy budżet UE. W żadnym przypadku pomoc ta nie może przekroczyć:

- w pierwszym i drugim roku 100 000 €,
- w trzecim roku 80 000 €,
- w czwartym roku 60 000 €,
- w piątym roku 50 000 €.

Wnioski o pomoc grupom producentów są składane w oddziałach regionalnych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa właściwych ze względu na siedzibę grupy.

Przyznanie pomocy finansowej odbywa się w dwóch etapach:

1. Złożenie wniosku o przyznanie pomocy – w okresie pół roku od dnia dokonania wpisu grupy do rejestru przez marszałka województwa. Wniosek ten składa się tylko raz.
2. Złożenie wniosku o wypłatę środków z tytułu pomocy dla grupy producentów rolnych za dany rok działalności.

W ciągu 60 dni od złożenia dyrektor OR ARiMR wydaje decyzję administracyjną przyznającą grupie środki. Ich wypłata następuje w terminie 60 dni od uprawomocnienia się decyzji, po weryfikacji dokumentów finansowych i przeprowadzeniu kontroli w siedzibie grupy.

W latach kolejnych przynajmniej 55% grup składających wnioski o wypłatę środków było poddawane kontroli na miejscu.

Ocena faktur i rachunków dołączonych do wniosku o wypłatę środków dotyczyła głównie przychodów ze sprzedaży produktów lub grup produktów, ze względu na które grupa została utworzona. Jeżeli sprzedaż innych produktów generuje powyżej 3% ogólnych przychodów, to wysokość pomocy jest zmniejszana o 25%, a gdy jej udział przekracza 10%, pomoc jest ograniczana o 50%. Gdy wartość sprzedaży innych produktów przekroczy 15% w ogólnych przychodach, wypłata pomocy za dany rok podlega wstrzymaniu.

Z grupy 104 zarejestrowanych podmiotów w Polsce wnioski o pomoc finansową złożyło 95 grup producentów rolnych. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wydała 89 decyzji przyznających wsparcie finansowe. W poszczególnych latach wnioski o płatność roczną składało 79 organizacji producentów, z których 65 uzyskało pozytywne decyzje organów ARiMR. Na koniec pierwszego kwartału 2007 r. wypłacono pomoc 41 grupom, co przekłada się na łączną kwotę 995 8621,58 PLN zrealizowanych płatności.

Niezależnie od Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich, który wspiera polskie grupy producentów rolnych, istnieje także oddzielny mechanizm pomocy dla uznanych i wstępnie uznanych organizacji i producentów owoców i warzyw, zgodnie z Rozporządzeniem Rady UE Nr 2200/96 w sprawie wspólnej organizacji rynku owoców i warzyw. Analiza tej formy wsparcia nie jest przedmiotem tego opracowania.

WNIOSKI

Doświadczenia kilkunastu lat gospodarki rynkowej w Polsce wyraźnie potwierdziły, że czynnikiem wzrostu konkurencyjności producentów rolnych jest ich integracja i wspólne tworzenie podstaw strategii marketingowych. Może to następować w drodze organizowania grup producenckich, które wzmacniają siłę przetargową indywidualnych gospodarstw rolnych, ale także przyczyniają się do wzrostu przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Analizy pokazują, że niestety liczba grup producentów jest nadal znikoma i potrzebne są dalsze mechanizmy zachęcania rolników do podejmowania zbiorowych form aktywności ekonomicznej.

Do najważniejszych korzyści funkcjonowania grup można zaliczyć:

- przejęcie części marży pośrednictwa rynkowego w łańcuchu dystrybucyjnym,
- wdrożenie nowoczesnych form działalności dystrybucyjnej,
- ujednoczenie metod produkcji i standaryzacja produktów dostarczanych na rynek.

Polityka rolna w Polsce wspiera funkcjonowanie i rozwój grup producentów od 2001 r., kiedy weszła w życie ustawa o grupach producentów rolnych i ich związkach. Grupom wpisanym do rejestru przed 1 maja 2004 r. udzielano pomocy publicznej z budżetu krajowego, a zarejestrowanym po akcesji Polski do Unii Europejskiej w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich z budżetu europejskiego. To wsparcie jest dedykowane podmiotom gospodarczym o charakterze grupowym i dotyczy pokrycia kosztów administracyjnych funkcjonowania organizacji.

W latach 2007–2013 w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich wśród działań osi 1 (produkcyjnej) przewidziano kontynuację pomocy dla grup producentów rolnych na podobnych jak dotychczas zasadach. Przewiduje się, że w tym czasie powstanie około 350 nowych grup ubiegających się o wsparcie finansowe, a łączna kwota alokacji tego działania wyniesie 130 mln euro.

Należy oczekiwać, że działalność zintegrowana przyczyni się do podniesienia konkurencyjności pewnej części polskich gospodarstw rolnych.

PIŚMIENNICTWO

DzU z 2005 r., nr 30, poz. 258.

Lemanowicz M., 2005: Organizacje i grupy producentów szansą na poprawę konkurencyjności polskiego rolnictwa. Wyd. SGGW, Warszawa.

Małyś J., 1996: Procesy integracyjne w agrobiznesie. Wyd. Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Poznań.

PRODUCERS GROUP ACTIVITY SUPPORT IN POLISH AGRICULTURAL POLICY

Abstract. The paper presents range and forms of producer groups activity support after 2001 from the national budget and European Union budget. The first part of the work discusses the rules of financial support for the groups created before Poland accession to

EU. There are data showed regarded numbers and structure of the units supported with the consideration of regions and agricultural production sectors.

The second part of the article considers the mechanism of groups activity support according the Polish Rural Areas Development Plan cofinanced with the European Union budget. There is a presentation of number of groups changes in 2004–2006 period as well as beneficiaries structure according to the regions and types of products. At the end one can find not only cognitive but the practical conclusions as well.

Key words: producers groups, agricultural policy, mechanism support

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.08.2007